

REDACTIONEEL GEDEELTE

EEN BENAUWEND PERSPECTIEF

Bij het bespreken van het opleidingsvraagstuk, is een der punten, vanaf deze plaats meermalen onder de oogen gezien, steeds geweest het *aantal* tandartsen, dat Nederland voor een behoorlijke tandheelkundige volksvoorziening noodig heeft. In het Maartnummer van 1921 hebben wij in een hoofdartikel de stelling verdedigd dat de mogelijkheid van een tekort, gezien de ons bekende feiten, volkomen ondergeschikt moet zijn aan de wijze waarop de tandartsen moeten worden opgeleid.

In April 1923 hebben wij opnieuw in een artikel getiteld: „De Behoeftte aan Tandartsen” uitvoerig uiteengezet hoe dreigend het gevaar werd voor een *teveel* aan tandartsen, aan de hand van de door *Buisman* geleverde statistiek.

Wij cursiveerden daar (blz. 343): „*dat er binnen zeer afzienbaren tijd van een teveel aan tandheelkundige hulp zal kunnen worden gesproken.*”

En thans, ruim twee jaren later, blijkt dat de aanwas nog beduidend grooter is, dan wij toen in onze becijferingen aannamen!

Het wil ons voorkomen dat men van deze opmerkingen — die het ongeluk hadden zoo eenvoudig te zijn, als de meest elementaire beginselen van de leer van Bartjes — wat meer notitie had kunnen nemen, omdat men dan wellicht niet in een dusdanige *débâcle* geraakt zou zijn, als thans het geval schijnt te wezen. Men heeft nu plotseling ontdekt dat het aantal studenten onrustbarend groot is, terwijl toch, gezien het nuchtere feit dat twee en twee nog altijd vier is, het voor

de hand had moeten liggen, dat men deze ontdekking reeds verscheidene jaren geleden gedaan had.

Aanleiding tot deze verzuchtingen zijn de courantenberichten van den laatsten tijd, waarin studenten, lectoren en pers blijk geven dat de ernst van den toestand (die onverbiddelijk tot krasse maatregelen heeft genoopt) afdoende tot hen is doorgedrongen.

Zoo lezen wij in het Alg. Handelsblad van 13 October 1925 het volgende:

DE STANSMACHINE WERKT MAAR DOOR.

Te veel studenten voor tandarts? — Gebrek aan studieruimte. Afvloeien naar kleine plaatsen. — Is er plaats in onze Koloniën?

De Tandheekkundige Studentenvereniging „John Tomes” te Utrecht heeft in haar dezer dagen gehouden protestvergadering tegen de door den grooten toevloed van studenten ontstane wantoestanden in het tandheekkundig instituut der Rijksuniversiteit te Utrecht eenige klachten geuit.

De lokaliteiten, zeggen de studenten, voldoen niet aan de meest bescheiden eischen, zij zouden voor 50, hoogstens 60 studenten behoorlijke ruimte bieden, terwijl er nu 116 eerste- en 97 tweede-jaars studenten hun opleiding ontvangen. Het aantal assistenten (2 op 100) is absoluut ontoereikend, zoodat de lectoren de studenten in groepen hebben moeten splitsen, waardoor slechts voor iederen student de helft van de beschikbaar gestelde uren kan worden benut; het gevolg hiervan is dat de voorbereiding, om tot patientenbehandeling te komen, alleszins onvoldoende moet worden geacht; wat voor velen een aanzienlijk langere studietijd ten gevolge zal hebben. De kunstverlichting der lokaliteiten is meer dan slecht, de ventilatie beslist onvoldoende. De afwezigheid van zuurkasten heeft tot gevolg, dat steeds zwavelzuurdampen de atmosfeer vergiftigen, zoodat de gezondheids-toestand van de studenten er onder lijdt.

Aangedrongen wordt op spoedige maatregelen tot verbetering door de regeering.

Het Utrechtsch dagblad heeft naar aanleiding van deze klacht een onderhoud gehad met dr. H. de Groot, directeur van het tandheekkundig instituut te Utrecht. Uit het verslag van dat onderhoud blijkt het volgende:

„Inderdaad levert de studie voor de tandheekkundige studen-

ten van het eerste en tweede studiejaar op het oogenblik zeer ernstige moeilijkheden op, die zich openbaren in het gebouw van het Tandheelkundig Instituut aan de Maliebaan, waar de eerste leerjaren gehuisvest zijn. Het aantal nieuw-ingeschrevenen, studenten bij de tandheelkundige opleiding is abnormaal groot geworden, steeg dit jaar tot over de 120, terwijl gewoonlijk 60, 70 hoogstens 75 jongelui aankwamen. Een vermeerdering dus van 100 procent. Voor het tweede studiejaar is de toestand al even buitengewoon geworden; van het eerste naar het tweede studiejaar gingen over pl.m. 70 studenten, terwijl in het tweede studiejaar circa 25 studenten bleven zitten, zoodat het aantal studenten van het tweede studiejaar tot de 95 is opgelopen. De tandheelkundige opleiding brengt mede, dat de studenten de geheele week onder leiding practisch moeten werken in het gebouw aan de Maliebaan, waar voor de practische oefeningen van het tweede studiejaar plaats beschikbaar is voor 74 leerlingen. De lokalen zijn méér dan overvuld en de daardoor intredende toestand is werkelijk in hooge mate onhygiënisch te noemen. Waar in het Instituut aan de Maliebaan door de studenten gewerkt moet worden met salpeterzuur en zwavelzuur, is bij de nu uitermate bekrompen ruimte voor onderwijsgelegenheid noodzakelijk geworden bij wisseling van vakken de lokalen te luchten, omdat het eenvoudig onmogelijk is te verblijven in vertrekken waar door een groot aantal studenten met de zoeven genoemde materialen is gewerkt. Met het tweede studiejaar loopt men dus vast; plaats voor practisch werk voor ten allerhoogste 74 studenten, terwijl er 95 onderwijs noodig hebben. Voor het eerste studiejaar plaats voor een maximumgetal studenten van 92, terwijl er onderwijs moet worden gegeven aan 120 studenten. Ook met het eerste studiejaar is men dus vastgeraakt.

Reeds in Januari van dit jaar is ter officieeler plaatse met klem aangedrongen op méér ruimte voor het onderwijs dan beschikbaar was in het gebouw-Maliebaan. Er is toen sprake van geweest dat die meerdere ruimte zou worden gevonden in de Amalia-stichting aan den Jutfaascheweg, tot welk doel ook inderdaad een bouwteekening is gemaakt door den districts-bouwkundige. Doch in Den Haag oordeelde men dit plan, dat voor uitvoering ongeveer f 13.000 vorderde, te duur en het werd van de hand gewezen.

Noodgedrongen ging men toen over tot het splitsen der studenten in groepen, hetgeen aanleiding gaf tot de klacht van de Tandheelkundige Studentenvereniging „John Tomes” hierboven vermeld.

Dr. De Groot zei, blijkens het verslag over dezen toestand, dat die moreel verkeerd is voor de belanghebbende studenten, en geldelijk een streep door de rekening van vele ouders. Intusschen is na het afwijzen van het plan der Amaliastichting weer een andere mogelijkheid overwogen om méér onderwijsruimte te scheppen en het daartoe ontworpen plan gaat dezer dagen naar de colleges die daarover te adviseeren hebben.

„Bij het treffen van maatregelen, die voor het oogenblik zeker dwingend geboden zijn, mag evenwel niet uit het oog worden verloren, dat in den ontzaglijk-grooten toeloop van studenten die tot tandarts begeeren te worden opgeleid, over eenige jaren vermoedelijk wel een verandering zal intreden.

„Momenteel aanschouwt men een zóó ongekend talrijk aantal candidaten voor het tandarts-beroep, dat de zéér ernstige vrees moet worden uitgesproken dat de markt op hoogst-bedenkelijke wijze overvoerd zal raken, door een zóó enorm overcomplete, dat men met de tandartsen geen weg zal weten. Er valt dan ook te voorspellen, dat zéér velen in hun verwachtingen na volbrachte studie gedisillusionneerd zullen blijken, wat voor de betrokkenen, óók al met het oog op de vrij kostbare studie, daarom zoo te betreuren zal zijn, omdat de tandheelkundige opleiding zoo uitermate geringe gelegenheid biedt, om ten slotte nog een beroep te vinden buiten de tandheilkunde.

„Nu het aantal nieuw-aangekomen studenten de cijfers van alle voorgaande jaren wederom overtreft, mag niet verheeld worden wat van dezen gang van zaken de gevolgen dreigen te worden; binnen vijf jaren, de duur ongeveer van de tandheelkundige studie, zal er een zóó groot getal tandartsen gereed staan voor de praktijk, dat er lang niet voor allen metier zal blijken te zijn. Op 't oogenblik loopt de studie van ongeveer 320 studenten; zoo ten naastebij de helft van het aantal in Nederland gevestigde tandartsen. Velen schijnen de studie der tandheilkunde gekozen te hebben, omdat zij in eenig ander beroep geen arbeidsveld vermochten te zien; want onder hen komen voor: ingenieurs, theologen, letterkundigen, officieren, medici, en niet weinig buitenlandsche tandartsen, die voor een Nederlandsch diploma hier opnieuw de studie begonnen zijn. Het is, gezien deze omstandigheid, de vraag of de enorme aanwas van tandheelkundige studenten zich in de toekomst zal bestendigen, wanneer ook in dit vak blijkt wat reeds in andere beroepen is uitgekomen, dat er véél meer aanbod is dan vraag.”

Eenigen tijd geleden hebben we ons gewend tot eenige personen,

die geacht kunnen worden, antwoord te kunnen geven op de vraag, of er voor tandartsen nog plaats te vinden is of zal zijn in de naaste toekomst. Van de ingekomen antwoorden vermelden we die van dr. J. E. Grevers, oud-lector voor tandziekten, te Utrecht.

1o. Bestaat er kans op een vrij behoorlijke positie voor mannelijke tandartsen binnen de eerste vijf jaren?

Antwoord: Voor goede tandartsen, ja.

2o. Voor vrouwelijke tandartsen?

Antw.: Ja.

3o. Hoe hoog schat u het aantal, dat er bij kan komen zonder op dit terrein een overcompleteet te krijgen?

Antw.: Voor de eerste vijf jaren is geen limite te stellen, mits de jeugdige tandarts zich wil vergenoegen met zich op *kleine plaatsen te vestigen* (cursiveering van Red. Hbl.).

4o. Is er plaats voor tandtechnici? (het maken van kunststanden en andere onderdeelen, die bij de mondprothese behooren).

Antw.: Daar is geen behoefte aan, daar de tandarts in het begin van zijn praktijk den tijd heeft en in staat is zelf zijn tandtechnisch werk te doen.

De heer Ch. F. L. Nord, hoofdredacteur van het „Tijdschr. voor Tandheekkunde” schrijft ons:

15 jaar geleden kon men ontegenzeggelijk spreken van een tekort aan tandartsen, met het gevolg dat de jong aangekomenen reeds zeer spoedig zich in een goede praktijk konden verheugen.

Sindsdien is daar grondig verandering in gekomen. Het aantal tandartsen in ons land is in die jaren gestegen van 300 tot 600 en daarmee is — gezien de beperkte vraag naar tandheekkundige hulp — het aantal voorloopig m.i. voldoende geworden. Intusschen neemt het aantal studenten nog steeds toe, dit jaar kwamen ruim honderd zich in Utrecht melden.

Dit moet ten gevolge hebben, dat binnen zéér korten tijd de jonge tandartsen geen werkkring meer zullen vinden, die hen een behoorlijk bestaan oplevert. (Onder de 600 tandartsen zijn slechts weinige ouderen).

Wanneer men bij het bestaande aantal nog een honderdtal voegt, dan zit alles tjokvol; waar de rest moet blijven is ondergeteekende een raadsel.

Ontkend kan niet worden dat de vraag naar tandheelkundige hulp bij het volk steeds grooter wordt, maar die toeneming is allerminst evenredig met den studentenaanwas.

Zoodat te vreezen staat, dat de jonge tandarts, met zijn hooge studiekosten en dure installatie, in de naaste toekomst een zwaren strijd voor een behoorlijk bestaan zal hebben te voeren, in welchen strijd m.i. een aantal van hen het zal moeten afleggen.

Wanneer ik uwe vragen naar beste weten wil beantwoorden dan luidt het antwoord op de eerste, dat over twee jaren, wanneer er een honderdtal bijgekomen zal zijn, het voor de volgenden uitermate moeilijk zal zijn zich een behoorlijke positie te verwerven.

Voor de vrouwelijke tandartsen lijkt dit nog moeilijker, de eventueele assistentsplaatsen zijn dan gevuld, en de ervaring heeft geleerd dat het percentage onder de dames, dat op een goede zelfstandige praktijk kan bogen gering is.

Zooals ik reeds boven opmerkte is mijn meening naar aanleiding van uw derde vraag, dat het aantal thans reeds voldoende moet worden geacht en dat, wanneer het aantal van 700 overschreden is, er van een overcompleteet zal moeten worden gesproken.

Wat uw laatste vraag betreft: U zult zich daartoe tot de organisatie van technici moeten wenden. Mag men hen geloovent, dan is daar reeds thans een overcompleteet, en doen zij sinds eenige jaren pogingen den „leerlingkweek” stop te zetten.

Wie een enquête onderneemt heeft zekere verwachtingen ten aanzien van den uitslag. Onze meening was, dat zou blijken, dat een surplus van tandartsen aanwezig is of althans dreigt, maar dat dit alleen voor de groote steden geldt. Het antwoord van dr. Grevers op de 3e vraag bevestigt dit vermoeden. In Amsterdam zijn 118 tandartsen. Indien er naar verhouding in de andere groote steden evenveel zijn — en er is alle aanleiding, dit aan te nemen — dan zal men wel niet ver van de waarheid af zijn, met te schätzen dat van de pl.m. 700 tandartsen, die er binnenkort zullen zijn, zeker meer dan de helft gedistribueerd zijn over de groote steden, terwijl vele honderden kleinere gemeenten het zonder tandarts moeten stellen.

We krijgen den indruk, mede uit de antwoorden van dr. De Groot, dat er voor tandartsen wel bestaansmogelijkheden zijn, indien ze zich niet te veel verzamelen in de groote centra.

Of er maatregelen te nemen zijn, die kunnen bijdragen tot afvloeiing van pas afgestudeerde tandartsen naar de kleinere steden

en naar het platteland, zou door de vakvereniging overwogen kunnen worden. Ook zou nagegaan kunnen worden of onze Koloniën afzetgebied hebben voor jonge tandartsen.

Uit het interview van *Dr. de Groot* blijkt, dat door lectoren reeds lang is aangedrongen op de zoo noodzakelijke verbeteringen in lokaliteit etc., doch dat in verband met de beruchte bezuinigingspolitiek, door ons in het vorige nummer reeds gesignaleerd men in den Haag aan doovemansdeuren geklopt heeft.

Niet minder belangrijk zijn de opmerkingen van den Directeur van het Tandheelkundig Instituut over den enormen aanwas van studenten en dat het onjuiste politiek zou zijn om rekening te houden met een toekomst waarin een dergelijk aantal bestendig zou wezen.

Dit lijkt ons zeer goed gezien, *want het kan aan geen twijfel onderhevig zijn*, dat een dusdanige toevloed van tandartsen tengevolge zou hebben, dat reeds in de *naaste* toekomst een aantal van hen *broodeloos* zou wezen!

Wat nu betreft het antwoord op de vragen door de Redactie van het Handelsblad gesteld, komen de opmerkingen van den ondergeteekende vrijwel overeen met die van *Dr. de Groot*.

De heer *Grevers* daarentegen spreekt zich uit op een wijze die onwillekeurig herinneringen wekt aan het Orakel van Delphi!

Waar namelijk het criterium ligt ter onderscheiding van goede, minder goede en slechte tandartsen is ons allern minst duidelijk.

Moeten die goede, jonge tandartsen wachten tot het publiek ontdekt dat ze „goed” zijn? De ervaring leert o.i. anders!

Wat verder de vestiging op kleine plaatsen aangaat, wil het ons voorkomen, dat ook deze maatregel bitter weinig succes zal hebben.

Op welke gronden het *Handelsblad* concludeert dat ook uit de antwoorden van *Dr. de Groot* blijkt dat er voor tandart-

sen in de kleinere plaatsen wel bestaansmogelijkheden zijn, is ons een raadsel. In ons bovengenoemde artikel van 1923 hebben wij aan de hand van de tandheelkundige statistieken en in aanmerking genomen de jaarlijksche bevolkingstoename, berekend dat reeds bij een aantal van 670 tandartsen de thans bestaande *grootste* dichtheid vrijwel bereikt wordt. Wanneer men nu weet dat in de kleinere centra (de provinciesteden) de tandheelkundige praktijk voor een groot deel bestaat uit patienten afkomstig van de dorpen uit den omtrek, dan volgt daaruit, dat het zéér schamele inkomen wat een dorpstandarts zou hebben, moet worden afgetrokken van dat van den collega die totnutoe die patienten tot zich trok in het dichtstbijzijnde stadje.

En alhoewel wij niet zullen ontkennen dat het patientental wat zal stijgen, door de nabije hulp, kan men niet verwachten dat die stijging belangrijk zal wezen, gezien vooral de geweldige verkeersverbeteringen door de autobusdiensten voor de dorpen geschapen, waardoor de tocht naar de stad zeer aanmerkelijk is vergemakkelijkt!

Wanneer schrijver dezes, met de tandheelkundige kaart van het land vóór zich — die hij gelooft zoo goed te kennen als dit redelijkerwijze verwacht mag worden — nog eens een *honderdtal* tandartsen over het land poogt te verdeelen, dan is het zijn eerlijke overtuiging dat hij dan al niet meer weet, waar hij de laatsten zou moeten opbergen met een kans op een matig bestaan!

Nu is het gemakkelijk te zeggen „dat het zoo'n vaart niet loopen zal”, en „dat dit allemaal vanzelf wel terecht zal komen”, maar met een dergelijke machtspreuk kan men zich toch niet van een zóó ernstige kwestie afmaken.

En wie ten slotte de illusie heeft, dat dan Indië nog altijd het beloofde land is, dat als groot afzetgebied van alles en nog wat, ook die overtollige tandartsen wel zal opnemen, behoeft het artikel van den heer *van Deirse* uit Batavia (Tijdschr. v. Tandheelkunde 1922 blz. 731) nog maar eens na te

lezen om tot de conclusie te komen dat ook dáár het aantal bestaansmogelijkheden slechts gering is.

Wanneer wij verder in aanmerking nemen, dat voor den jongen tandarts *uitsluitend* de privaatpraxis met haar geweldig risico openstaat (de weinige assistentsplaatsen en fondsen kunnen in dit verband buiten beschouwing blijven) en dat practisch gesproken, geen vlucht in een laboratorium, leger of vloot, rijks- of gemeentebetrekking voor hem over blijft, dan gelooven wij niet van onbehoorlijk pessimisme beschuldigd te kunnen worden, wanneer wij de toekomst voor dien jongen tandarts uiterst somber inzien, mede in verband met de zoo juiste opmerking van Dr. de Groot, dat de tandheelkundige opleiding zoo uitermate geringe gelegenheid biedt, om ten slotte nog een beroep te vinden buiten de tandheelkunde.

Resumeerende, meenen wij dat er reden te over is, om in het licht van al deze feiten, den toestand ernstig onder het oog te zien en dat het op den weg ligt van de Ned. Maatschappij tot bevordering der Tandheelkunde, om te trachten in de eerste plaats, deze waarheden onder de aandacht te brengen van de ouders van eventueele toekomstige tandheelkundige studenten, en voorts, in overleg met de Onderwijsautoriteiten, middelen te beramen om dezen noodlottigen toeloop in de toekomst te kunnen verminderen!

Gezien de impasse, waarin men zich momenteel bevindt, is het oogenblik van ingrijpen thans toch zeker gekomen!

N.